

Prof. dr hab. Ewa Piechurska-Kuciel
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Opolski

Recenzja pracy doktorskiej

mgr Sylwii Gierszal,

Speech discontinuity in Polish-English and English-Polish simultaneous interpreting.

A corpus based analysis of pause patterns,

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Łydy

Tłumaczenie symultaniczne stanowi jedno z najbardziej skomplikowanych zadań, ponieważ wiąże się z przeprowadzeniem wielu procesów w tym samym czasie. Chodzi tu o równoległe słuchanie, przetwarzanie i biegłe tłumaczenie, przebiegające z możliwie najmniejszym opóźnieniem. Ponadto, tłumacz musi dostosować się do szybkości mówcy oraz błędów, które ten może popełnić w trakcie procesu tłumaczenia. Komplikacja powyższa sprawia, że badania nad tłumaczeniem symultanicznym łączą się z koniecznością globalnej analizy badań pochodzących z wielu pól—badań nad produkcją i rozumieniem języka, dwu- i wielojęzyczności, przetwarzania dyskursu, pamięci, uwagi czy biegłości. Dysertacja p. Gierszal stanowi ważny głos w tej wielowątkowej dyskusji.

Recenzowana dysertacja, napisana w języku angielskim, liczy 348 stron. W ich skład wchodzi sześć rozdziałów oraz podsumowanie i implikacje. Do tego dołączono streszczenie, listę referencji (ponad 300 pozycji), figur i tabel, obszerne załączniki z tekstami i transkryptami. Nie negując wartości merytorycznej pracy, poniżej przedstawiam uwagi, które nasunęły mi się podczas lektury tej interesującej dysertacji.

W bardzo zgrabnie i jasno napisanym Wstępie Autorka nakreśla cel rozprawy, którym jest zbadanie niepłynności (*speech discontinuity*) w tłumaczeniu symultanicznym, ze szczególnym uwzględnieniem roli orientacji językowej oraz płci. Oprócz opisu zawartości

poszczególnych rozdziałów, znajdujemy tu klarowne wytłumaczenie poszczególnych kroków; zatem, mamy to do czynienia z bardzo jasno określonym zakresem badawczym.

W części teoretycznej (str. 12-136) znajdujemy analizę podstaw teoretycznych badanych zjawisk, począwszy od znaczników dyskursywnych, po właściwe zjawiska orientacji językowej i płci. I tak, Rozdział I poświęcono w/w znacznikom, wspomniawszy jedynie w pierwszym zdaniu, że przerwy w mówieniu są niezbywalną częścią markerów. Brak jednak szerszego uzasadnienia ani prób zdefiniowania tego kluczowego dla pracy terminu (tj. niepłynności), choć znacznie więcej konstruktywnych informacji znajduje się we Wstępie (ewentualnie w Podsumowaniu). Za to odnajdujemy tu zarys klasycznych podwalin teoretycznych markerów dyskursywnych, który pełni rolę szerokiego tła dla badanych zjawisk. Niestety, od tej pory nie znajdujemy już więcej wzmianek na temat tego zjawiska.

Rozdział II bezpośrednio dotyczy węższej zakrojonej problematyki kluczowej dla pracy, tj. produkcji mowy oraz tłumaczenia symultanicznego, których to modele teoretyczne służą do zobrazowania niepłynności podczas produkcji mowy w języku rodzimym, jak i w procesie translacji. Mamy tu do czynienia w dalszym ciągu z prezentacją szerszego tła, gdyż do dyskusji przerw w mówieniu podczas tłumaczenia dochodzi dopiero w Rozdziale III. Niestety, zjawisko to w pełni zdefiniowano teoretycznie we Wstępie, a nie w głównej części pracy. Pomimo tego, że rozdział otwiera półstronicowa sekcja poświęcona temu terminowi (3.1), Autorka nie pokusiła się o uzasadnienie swojej definicji, ani o osadzenie jej w literaturze. W dalszej kolejności omówiono pauzy w odniesieniu do modeli teoretycznych mówienia, jak i tłumaczenia symultanicznego, na które w drugiej części rozdziału przenosi się punkt ciężkości. Jak słusznie wskazuje dr Gierszal, przerwy w mowie stanowią istotną część biegu tłumacza, stąd też Jej dalsze rozważania mają swój logiczny dalszy ciąg w postaci prezentacji podziału i funkcji wypełnionych pauz.

W kolejnym rozdziale (IV) Autorka zmierza już prosto do celu, omawiając zjawiska, które staną się przedmiotem badania empirycznego—jakość, orientacja językowa i płć. W trakcie lektury kolejnych sekcji dowiadujemy się dokładnie, dlaczego wybrano właśnie te czynniki. Każdy z nich omówiono teoretycznie wraz z prezentacją najważniejszych badań empirycznych. Jednak wnioski ogólne przedstawione na końcu omówienia każdego czynnika są nieco powierzchowne, co daje się szczególnie odczuć wobec nikłego uzasadnienia badania (*rationale*) rozpoczynającego Rozdział V.

Otwiera on część empiryczną (s. 137-190), prezentując metodologię badania przeprowadzonego na potrzeby niniejszej dysertacji. Cel jest jasno postawiony: zidentyfikowanie i opisanie częstości pauz w trakcie tłumaczenia symultanicznego

prowadzonego przez polskich studentów translacji na pierwszym i drugim roku, co Autorka dalej błędnie interpretuje jako analizę wpływu przerw w mówieniu na płęć i orientację językową. Hipotez, pomimo zapowiedzi, brak, ale za to są trzy, właściwie sformułowane pytania badawcze. Opis badanych, jak i samego eksperymentu jest klarowny, co także odnosi się do opisu narzędzi i analiz wraz z kategoryzacją przerw w mówieniu, proponowaną przez Autorkę. Szkoda, że pojawiają się tu informacje o wynikach badania (np. ostatnie zdanie na s. 142), próby dyskusji (s. 157) czy też treści, które powinny były znaleźć się w cz. teoretycznej (s. 141, 143, itp.). Co bardziej niezrozumiałe, rozdział ten zawiera wyniki badania dotyczące czterech typów przerw w mówieniu, zidentyfikowanych w 48 ustnych prezentacjach, częściowo odpowiadając na pierwsze pytanie badawcze. Nawet przy założeniu, że w rozdziale tym mieścić się mają wyniki, dalsze ich prezentowanie w kolejnym rozdziale nie uzasadnia tego rozdzielenia.

I tak, celem Rozdziału VI jest odpowiedź na pozostałe pytania badawcze, ogniskujące się na płęć i kierunkowości. Doktorantka wprowadza tu hipotezę dotyczącą związku między płęcią a przerwami w mówieniu. Wnioski, które wyciąga na podstawie danych procentowych uzupełniają właściwie dobrane porównania statystyczne, które potwierdzają oczekiwania Doktorantki odnośnie do związku przerw z kierunkowością, tzn. tłumaczenie z angielskiego na polski wiąże się z produkcją większej liczby przerw w mówieniu. Analizy poszczególnych przypadków wskazują na indywidualnie uwarunkowany charakter zachowań komunikacyjnych, który z dużą dozą prawdopodobieństwa ma też cechy kulturowe, choć przy próbie językowo homogenicznej (monolingwalnej) trudno to jednoznacznie potwierdzić.

Końcowa część tekstu, *Summary and conclusions*, stanowi streszczenie pracy oraz podsumowanie wyników na tle innych badań. Trudno się zgodzić z wnioskami proponowanymi przez Autorkę w odniesieniu do związku pauz z płęcią, skoro analizy statystyczne tego nie potwierdziły. Proponowane tu wskazówki pedagogiczne wydają się jak najbardziej uzasadnione, wskazując na kluczową rolę braku płynności w mowie w j. obcym w szkoleniu tłumaczy symultanicznych. Autorka jest też świadoma własnych ograniczeń, proponując sensowne implikacje do dalszych badań.

Przedstawioną mi do recenzji pracę oceniam pozytywnie. Stanowi ona ważny głos w dyskusji na temat rozwijania sprawności tłumacza symultanicznego, a zwłaszcza umiejętności tłumaczenia na język rodzimy. W swojej rozprawie Doktorantka wykazuje się wieloma **zaletami**, z których najważniejsze to:

- podjęcie tematu istotnego z punktu widzenia obecnych potrzeb społecznych, które wiążą się z nieustającą potrzebą szkolenia tłumaczy symultanicznych,

- przedstawienie szerokiego spektrum badań empirycznych i hipotez naukowych, ogniskujących się na jakości przekładu,
- podjęcie próby analizy ilościowo-jakościowej niepłynności w szeroko zakrojonym badaniu empirycznym,
- bardzo dobrze napisany Wstęp, wskazujący na to, że Autorka na tym etapie doskonale wiedziała co chciała osiągnąć i dlaczego,
- bogata bibliografia.

Powyższe kwestie pozwalają na stwierdzenie, iż Autorka w większości wykazała się kompetencjami formalnymi i merytorycznymi umożliwiającymi poprawną prezentację założonych w temacie treści, w ramach powszechnie przyjętych paradygmatów poznawczych, zaś wywód Jej został zorganizowany w większości w sposób właściwy rozprawom akademickim.

W moim mniemaniu pracę charakteryzuje kilka **słabości**. Przede wszystkim, bogactwo rozdziałów teoretycznych wymaga solidnej syntezy, której tu bardzo brakuje, zwłaszcza w odniesieniu do uzasadnienia części badawczej. Modele teoretyczne przemieszane są z opisami badań empirycznych (brak wydzielonych sekcji utrudnia Czytelnikowi wnioskowanie). Na przyszłość warto stosować większy rygor w opisie przygotowania badania i jego wyników oraz rozwinąć dyskusję wyników, przy jednoczesnym scaleniu zbyt fragmentarycznych podsekcji.

Redakcja pracy oraz jej strona językowa nie przedstawiają większych zastrzeżeń. Pojawiają się jedynie drobne uchybienia, takie jak brak przedimka (s. 10, 11, 57, itd.), literówki (*practise*, s. 138 lub *female/male*, s. 164), drobne problemy z interpunkcją, takie jak brak przecinka przed *who* po nazwisku. Czasem pojawiają się zdania nielogiczne, takie jak: “*The following section of this chapter will discuss in detail the complementary character of pausal phenomena seeking to investigate and explain their roles in speech discontinuity*”, które zapowiada sekcję 4.2. poświęconą kierunkowości.

Powyższe uwagi i zastrzeżenia nie umniejszają mojej **pozytywnej oceny** końcowej pracy, którą uważam za wartościową i zasługującą na uznanie ze względu na jej nietuzinkowy zakres badawczy. Autorka wykazuje się dobrą znajomością tematyki związanej z główną treścią rozprawy. Praca spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim poprzez: szeroką prezentację ogólnej wiedzy teoretycznej w zakresie tłumaczenia symultanicznego, adekwatną umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. W konsekwencji stwierdzam, że dysertacja doktorska pani mgr Sylwi Gierszal, *Speech discontinuity in Polish-English and English-Polish simultaneous interpreting*.

A corpus based analysis of pause patterns, spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim w aktualnie obowiązujących przepisach określonych w Ustawie z dn. 20 lipca 2018—Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz.1668 ze zm.). Wobec tego wnioskuję o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Opole, 2 września 2023

